

Ја Трипо Ивана Марковића био сам присутан (када је пресуђено), како је горе садржано.

Ја Вицко Андријин бих један од двадесет и четири свидоце (!) колико писано јест.²⁾

П. Д. Ш.

РАДОВАН ПИПЕР ПЕРЈАНИК И ПОВЈЕРЕНИК ЊЕГОШЕВ

Са именом Радована Пипера срећамо се у неким писмима владике Рада, као и у књигама и чланцима о владици Раду.

Радован Пипер примљен је у службу код владике Рада почетком 1832 године. У свим препискама води се као Радован Пипер, и под тим називом познат је у Црној Гори, Босни, Херцеговини и Далмацији, куд је ишао у повјерљиве мисије као поуздано лице владике Рада. Радован Пипер рођен је на Стијени у Пиперима, 12.VIII.1807 године (ст. к.). Син је Беша Радојева Мрчарице, чувеног пиперског јунака, којег су посјекли Арбанаси приликом једног напада на Пипере.

Спасоје (Слахо) Бешов Мрчарица, брат Радована Пипера био је осумњичен за убиство Риста, сина Мушике Савова Божовића са Стијене из Пипера, који је био брат сердара Тодора. Тада су, због крвне освете, Спасоје и Радован утекли у Подгорицу, и ту је Спасоја убио његов чобанин Ђетко Мрка. Убиство Спасоја Мрчарице извршено је по наговору Мушике Савова. Због овога Радован се није смио вратити у Пипере, него је остао у Подгорици у служби код Ацаил-аге Крњића, поглавара Подгорице и цијеле околине. Након неуспјелог похода владике Рада на Подгорицу, одржан је састанак између владике Рада и Ацаил-аге Крњића, код Хаџових Врба, у Зети ради успостављања мира на граници и прекида свакодневних чарки. Са Крњићем је био и Радован. Кад је владици Раду пао ђурак са рамена, Радован је притрчао и огрнуо га, што се Владици необично допало. Послије смрти Ацил-аге Крњића, Радован се ријешило да пређе у Србију и тамо се настани. Кад је пошао на Цетиње и пријавио се Владици за путне исправе, Владика га је упитао, гдје је до сада живио, а Радован му је казао. Владика упита да ли је он био онај што му је дигао и огрнуо ђурак кад је био на састанку са Крњићем. Он му је потврдно од-

²⁾ Док је сва пресуда и потписи на истој на италијанском језику, што смо ми горе превели на наш језик, овај потпис Вицка Андријина је написан на нашем језику, латиницом, овако: *Ja Vizzco Andrijin bich jedan od dvadeseti i cettiri svidoce koliko pisano jest.* — Пошто су у овом случају судије из разних крајева Боке, то по овоме закључујемо, да се Душанов Законик у оно доба, уз обичајно право, примјењивао покрај Пераста, Грбља и Паштровића и у осталим мјестима Боке.

говорио. Како је Радован био лијепо обучен, здрав, лијеп и природно бистар момак, Владика му је рекао: „Нећу ти дати пасош, но ћеш остати код мене, али слушај, момче, тешко је држати коња врана и служити млада господара“. И тако је Радован остао у служби код владике Рада.

На једном сједнику у Биљарди пјевала се уз гусле пјесма „Ударац Тахир паше на Пипере“. У тој пјесми истиче се, као главна личност, Пејо Мрчарица, Владика је том приликом упитао, да ли је ко од њега преостао. Кад му је Стеван Перков Вукотић рекао да има Радован. Владика је питао Радована о узроку његова бављења у Подгорици. Радован му је казао случај свога брата Спасоја, а Владика је одмах наредио да дође на Цетиње Мушика Савов Божовић из Пипера са синовима, па је у Сенату па ствар пресуђена, како се то види из сетенције од 1. XI. 1836 године.

При умиру Радован се окумио са Мушиком и његовим потомцима са којима је доцније живио у слози и пријатељству. Као што смо навели, Радован је код владике Рада стекао велико повјерење, те је као такав упућиван у разне мисије, Али паши Ризванбеговићу–Сточевећу, везиру херцеговачком у Мостар, Ахмет Већи паши, травничком везиру, Јеремији Гагићу, руском конзулу у Дубровник, ради свршавања најважнијих државних и Владичиних приватних послова. Такође је Радован и у Црној Гори обављао важне и повјерљиве задатке: Радован је узео учешћа у припреми убиства Смаил-аге Ченгића у Дробњацима, затим при заузећу жабљачког града итд. Писци, као д-р Л. Томановић, Никола Мусулин, српски учитељ у Скадру, Цетињу и Призрену, Павић Ђукић професор из Пипера, помињу Радована Пипера. Др. Л. Томановић у свом дјелу каже: „Владика по питању уговора што Граховљани имају јавити цару, пошље Јакова Даковића и попа Стевана Ковачевића са Радованом Пипером, једним од својих најугицајних перјаника, Већи-паши у Травник.“ Али-паша управља пријатељско писмо, које завршује: „Сувише за сваку слободу истијех Граховљана потребно је како смо и наредили, да буду код нас десет „Граховљана за сејмане, којима ћемо давати храну и приличну плату.“

Познато је, да је Радован и у посљедњим часовима његовао и чувао владика Рада, који је издахнуо на његовим рукама. Иза смрти владике Рада Радован Пипер је остао у служби код књаза Данила и Пера Томова (брата Владичина), Ђорђије Савова (братаучеда Владичина) и осталих главара. Радован је Перу Томову крстио проје дјече и због тога је више симпатисао и Перу и Ђорђији. Већ у почетку своје владавине књаз Данило је сумњао у Радована, и кад су Перо и Ђорђије са сердаром Милом Мартиновићем утекли у Котор, Радован је тога пута, по дозволи књаза Данила, био пошао на кратко отсуство у Пипере до своје породице. Том приликом књаз Данило, сумњајући у Радована према ухва-

ћеној преписци о побуни, да кује завјеру, послао је за њега своја два перјаника да га на путу убију. Кад је Радован с Цетиња стигао на Подгорицу, изнад Цетиња код кућа Поповића (Јабучана) наиђе на два перјаника, којима је одмах рекао: „Знам ко вас је послао и наредио да ме убијете, па то извршите“. Како су то били Радованови пријатељи које је он много помагао, спочетка су одрицали, али су послѣје признали и замолили су Радована да о овом случају никоме не каже, као и да им даде „тврду божју вјеру“ да ће ствар остати тајна, и да ће они књазу Данилу рећи да га нијесу видјели. И тако је Радован отпутовао својој кући за Пипере. Тамо је нашао тешко стање. Била је велика глад и оскудица. Тада се покрену већи дио Пипера, да тражи помоћ у храни код Осман паше из Спужа. Радована су том приликом Пипери принудили да пође с њима, иза чега је књаз Данило са својом војском пошао за Стијену Пиперску, попалио многе куће међу којима је била и Радованова, а неке Божовиће стријељао. Радован је ипак имао намјеру да се врати, али му је поручено од кумова и пријатеља из Пипера, да му повратка нема, јер ће он проћи као и Вожовићи. Чак су му пријатељи поручили, да ће му Црногорци десетогодишњег сина, Јована, заклати, који је био са Радованом пошао у Скадар. Све непокретно добро, са запаљеним кућама остало је на милост и немилост властима. Радован је остао са породицом у Скадру све до смрти књаз Данила, и није имао с њиме никакве везе. Послије доласка књаз Николе на престо Црне Горе, успостављена је веза између Радована и Цетиња. За вријеме ратова 1862, 1876 и 1877 године, Радован је, заједно са сином Јованом, стално стајао у вези са књазом Николом. Јован, син Радованов, као младић, долазио је, обучен у арнаутско одијело, преко Дубровника на Цетиње 1871 године и добијао лично од књаз Николе инструкције по врло важним стварима.

Послије заузећа Подгорице, књаз Никола је послао капетана Ђукана Николина Газиводу и перјаника Пера Никова Ивовића у Скадар да приволе Радована да се одмах врати у Црну Гору, рекавши им: „Нећу да те старе и заслужне кости оставим у Турској“. Радован је, на позив књажев, са породицом тајно преко Враке, дошао 1882 године у Подгорицу, гдје се и књаз Никола случајно налазио. Том приликом књаз Никола му је наредио, да дође на Цетиње. Иза тога Радован је неколико пута ишао на Цетиње, и књаз Никола га је увијек срдечно примао и читаве ноћи га је задржавао те му је причао јавне и тајне ствари о Владици, а књаз Никола је све то биљежио. О стварима Владичиним које је Радован књазу Николи саопштио никада није хтио другима казивати, чак ни Љуби Ненадовићу ни Павлу Ровинском.

Књаз Никола је одмах Радовану дао помоћ у новцу и храни за заслуге учињене Црној Гори, а послѣје његове смрти књаз Никола је наредио да се његовим синовима: Јовану, Ђоку и Ристу о државном трошку подигне кућа у Подгорици.

Радован Пипер је умро 1883 године у Подгорици и том приликом његова породица је од књаза Николе и ондашњих многобројних црногорских главара добила саучешћа. Радован је сахрањен на гробљу цркве св. Ђорђија у Подгорици (данашњи Титоград) гдје се и данас на његовом гробу види скромна надгробна плоча.

П. С. В.

ЦЕТИЊЕ И МАЖУРАНИЋЕВ СПЈЕВ „СМРТ СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЈИЋА“

26 маја 1841 г. дошли су, према извјештају которског окружног поглавара Габријела Ивачића од 4 јуна 1841 г. директору задарске полиције и владином савјетнику Аугусту Мартинецу, паробродом у Котор Људевит Гај, Антун Мажуранић, Вук Караџић, Димитрије Кнежевић и Николај Надеждин. Људевит Гај и Антун Мажуранић упутили су се, како нам Ивачић саопштава, из Котора на Цетиње 26 или 28 маја 1841 г., а Вук Караџић, Димитрије Кнежевић и Николај Надеждин два дана касније.

Долазак Антуна Мажуранића на Цетиње 1841 г. од значаја је и за постанак „Смрти Смаил-аге Ченгијића“ Ивана Мажуранића.

У јесен 1840 г. погинуо је на Млетичку у Дробњацима Смаилага Ченгић. Његова глава је одмах донесена на Цетиње; с ње је огуљена кожа која је тада испуњена памуком, а лубања је стављена поред лубање Махмут-паше Бушатлије. Новица Церовић „скиде са Смаил-аге оружје: узме му два коња, Брњаша и Гаврана, па то све преда владици. Владика обдари лијепо Новицу, учини га сенатором и даруе му један млин. Владика задржи оба хата и оружје Смаил-агино: штуц, две мале пушке и сабљу; а Смаил-агин сат поврати Новици“¹⁾). Његош је Смаил-агине ствари чувао код себе као ратне трофеје и показивао их је, по свом старом обичају, странцима који су му долазили у посјете на Цетиње. Сплитски комесар Едуард Гриј, који се је задржао у Црној Гори од 29 марта до 1 априла 1842 г. због предаје Његошу крста с брилијантима аустриског цара Фердинанда I, примјећује у свом дневнику од 7 априла 1842 г.: „Са главе Смаил-агине била је најприје скинута кожа, и та се испуњена кожа још и сад — доста чудновато — чува у споменутом магазину за жито. Владика правда овај варварски обичај тиме што Турци исто то раде и јер би они, кад би Владика престао да врши одмазду, приписивали то његовом стра-

*) Све што смо овдје саопштили сазнали смо од Јована Мрчарице, сина Радована Пипера. Потомци Радованови располагају са многим Владичиним писмима, која су им упропаћена приликом бомбардовања њихове куће у Подгорици 1944 године.

¹⁾ Медаковић, П. П. Његош, Нови Сад, 1882, стр. 94.